

Reactie op: Mogelijkheden voor een houdbaar pensioenstelsel

De Commissie Toekomstbestendigheid, of, naar zijn voorzitter de commissie-Goudswaard, heeft een mooi rapport geschreven over de houdbaarheid van ons pensioenstelsel. Twee nadelen kleven aan het rapport. Het eerste is dat het zich laat lezen als een kookboek. Alle bekende recepten staan erin, maar de lezer moet zelf maar weten welke maaltijd hij wil bereiden. De enige keuze die de commissie wil maken is dat de premie niet langer verhoogd kan worden. Dat is een lastig te verdedigen keuze, vooral omdat sommige door de commissie voorgestelde opties ook een premieverhoging kunnen impliceren. Een tweede beperking in het rapport is dat het binnen de bestaande structuur blijft. De commissie-Goudswaard heeft de vraag ontlopen hoe het Nederlandse pensioenstelsel georganiseerd dient te worden. De commissie vindt de sociale partners verantwoordelijk voor het aanvullende pensioenstelsel en wellicht daarom is Goudswaard (2010) in ESB van 9 juli jongstleden zo positief over het pensioenakkoord dat de sociale partners op 4 juni 2010 hebben gesloten. Dat pensioenakkoord lost echter twee problemen in ons stelsel niet op, namelijk dat het tot een groeiende inkomensongelijkheid onder ouderen heeft geleid en dat het stelsel van aanvullende pensioenen niet bestand is tegen een structureel dalend rendement.

Groeiende ongelijkheid onder ouderen

Dankzij aanvullende pensioenen zijn ouderen gemiddeld steeds rijker geworden. Mensen boven de 65 jaar hebben nu gemiddeld zelfs meer te besteden dan mensen onder die leeftijd. Mensen met geen of een laag aanvullend pensioeninkomen hebben de afgelopen dertig jaar de welvaartsontwikkeling niet gevolgd. Dit is vooral een gevolg van het achterblijven van de koopkracht van de AOW bij die van de lonen (Verbou, 2009). Als gevolg daarvan is gelijk met de toename van het gemiddeld inkomen van ouderen de inkomensongelijkheid onder ouderen toegenomen. In het pensioenakkoord tussen werkgevers en werknemers wordt voorgesteld de AOW-uitkering met de verdiende lonen mee te laten stijgen en de aanvullende pensioenuitkeringen afhankelijk te maken van de behaalde rendementen. Dat lijkt het probleem van de toenemende inkomensongelijkheid onder ouderen op te lossen. Door de AOW welvaartsvast te maken, blijven de arme ouderen gespaard, terwijl de rijkere ouderen de risico's dragen. Hier doemen echter twee problemen op. Ten eerste, als de AOW-uitkering voor iedereen de verdiende lonen volgt, zullen de bruto kosten van de AOW in twintig jaar tijd verdubbelen van 25 miljard naar 50 miljard in huidige euro's. Weliswaar

zijn de sociale partners ook overeengekomen de AOW-leeftijd op termijn te verhogen naar 67 jaar, maar dat levert slechts een besparing van maximaal vier miljard euro op. Bij een dergelijke uitgavenstijging lijkt het niet te vermijden dat op den duur toch weer in de hoogte van de AOW-uitkering wordt ingegrepen, hetgeen vooral ten koste van arme ouderen gaat. Het zou dan ook beter zijn als de welvaartsvastheid van de AOW alleen voor de armste ouderen wordt gegarandeerd. Het tweede probleem is dat ook veel ouderen met een aanvullend pensioen weinig mogelijkheden hebben om negatieve schokken in hun uitkering op te vangen. Alleen de bejaarden met eigen vermogen kunnen dat. Het zou hier meer voor de hand hebben gelegen de risico's meer bij jongeren te leggen, zoals ook de commissie-Goudswaard suggereert. Dit vergt echter een aanzienlijke hervorming van het pensioenstelsel en kan bovendien leiden tot premiestijgingen, twee zaken die werkgevers niet erg aanspreken.

Structureel dalend rendement op beleggingen

Het tweede probleem voor de aanvullende pensioenen is dat door de vergrijzing de komende dertig jaar arbeid schaars en kapitaal overvloedig zal zijn waardoor het rendement op financieel kapitaal daalt. Als het door een cohort opgebouwde pensioenvermogen voldoende groot moet zijn voor de financiering van een gegeven reële waarde van de pensioenen van die cohort, zullen bij een vergrijzende bevolking de pensioenpremies daarom relatief hoog moeten zijn. De dalende trend in de lange rente is al goed te zien, maar de dalende trend in het aandelenrendement doet zich langzamer voor, omdat beleggers, inclusief pensioenfondsen, op zoek gaan naar riskantere beleggingen om het rendement op peil te houden, met een hoger verwacht rendement, maar ook een grotere kans op crises als gevolg. Met de vergrijzing in zicht is het niet goed te begrijpen dat de in de commissie-Don vertegenwoordigde pensioensector geen grond zag om het te verwachten rendement op aandelenbeleggingen voor de komende jaren naar beneden bij te stellen. De pensioensector ziet de recente daling in het rendement als een tijdelijk verschijnsel, en acht het gemiddelde rendement over een periode van meer dan honderd jaar een betere benadering van het feitelijke rendement. Dit is een misvatting, maar in het pensioenakkoord wordt met die misvatting niet gebroken. Het gevolg is dat, omdat gepensioneerden de gevolgen van tegenvallende rendementen moeten opvangen, een continu over de cohorten dalend pensioeninkomen kan worden verwacht. 16

Grotere overheidsinvloed in het pensioenstelsel gewenst

Impliciet in het pensioenakkoord zit een chronische daling van de pensioenuitkeringen. Daarmee worden derhalve de kosten van de vergrijzing bij toekomstige generaties gepensioneerden neergelegd. Omdat besluiten die gevolgen hebben voor de inkomensverdeling, over of binnen generaties, behoren tot de verantwoordelijkheid van de overheid, is er daarom grond voor expliciet overheidsingrijpen in de aanvullende pensioenen. Mijn voorkeur zou het zijn om van ons pensioenstelsel een nationaal stelsel te maken onder verantwoordelijkheid van de overheid. Door de verantwoordelijkheid van de grote lijnen van het pensioenstelsel bij de overheid te leggen, wordt vastgelegd dat het pensioenstelsel niet uitsluitend tot het domein van de sociale partners behoort. De uitvoering van regelingen kan wel aan de sociale partners worden overgelaten.

Als de AOW weer welvaartsvast wordt, zoals de sociale partners in hun pensioenakkoord van juni 2010 als wens hebben uitgesproken, zal dat een beperkende invloed op de kostenontwikkeling van de aanvullende pensioenen hebben. Anderzijds zal dan het beslag op het nationaal product door de AOW verdubbelen. Dit demonstreert dat de kostenontwikkeling van de AOW en de aanvullende pensioenen substituten van elkaar zijn. Voor een beheerste ontwikkeling van het pensioenstelsel is daarom ook een geïntegreerde visie op beide onderdelen nodig. Ook dit pleit ervoor om de overheidsinvloed op het hele stelsel uit te breiden.

Slot

De noodzaak van een geïntegreerde visie speelt ook bij de discussie over de pensioenleeftijd. Voor een verhoging pleit dat de levensverwachting in Nederland flink is gestegen. Mensen die geheel op de AOW aangewezen zijn, hebben echter veelal een lagere levensverwachting. Een generieke verhoging van de pensioenleeftijd vergroot de ongelijkheid in het stelsel. Daarom ligt het ook meer voor de hand de pensioenleeftijd in de aanvullende pensioenen los te koppelen van de AOW-leeftijd. Deze mogelijkheid wordt in het pensioenakkoord, maar ook

---

Mijn voorkeur zou het zijn om van ons pensioenstelsel een nationaal stelsel te maken onder verantwoordelijkheid van de overheid

door de commissie-Goudswaard, niet vermeld. Door niet zelf een duidelijke aanbeveling te doen over de gewenste richting van het pensioenstelsel heeft de commissie-Goudswaard aan betrokkenen bij het stelsel een motief gegeven om de urgentie van noodzakelijke maatregelen te negeren. Hier spreekt het recente pensioenakkoord tussen de sociale partners boekdelen. De maatregelen die daar worden voorgesteld lossen de

fundamentele problemen in ons stelsel niet op, maar kunnen die verergeren.

LITERATUUR

- Commissie toekomstbestendigheid aanvullende pensioenregelingen (2010) *Een sterke tweede pijler. Naar een toekomstbestendig stelsel van aanvullende pensioenen*. Den Haag: Commissie toekomstbestendigheid aanvullende pensioenregelingen.
- Commissie Parameters (2009) *Advies betreffende parameters pensioenfondsen*. Den Haag: Commissie Parameters.
- Goudswaard, K. (2010) *Mogelijkheden voor een houdbaar pensioenstelsel*. ESB, 95(4589), 436-437.
- Stichting van de Arbeid (2010) *Pensioenakkoord voorjaar 2010*.
- Verbon, H.A.A. (2009) *Het verhogen van de AOW-leeftijd volgens minister Donner*. *Tijdschrift voor Openbare Financiën*, 41(3), 133-140.

De redactie behoudt zich het recht voor inzending voor de rubriek reactie te wijzigen, in te korten, aan te passen of te redigeren ten behoeve van de leesbaarheid en argumentatie.